

Erol Mutlu'nun İletişim Eğitimi Üzerine Düşünceleri ve Katkıları

Özlem Kükrer¹

“Erol Mutlu'nun Anısına”

Türkiye’de iletişim araştırmaları yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde başlamıştır. İletişimin bir disiplin haline gelmesi ve bunun bir uzantısı olarak özgül iletişim eğitiminin ortaya çıkışı ise 1960’lı yıllara dayanmaktadır (Tokgöz, 2000). Türkiye’de iletişim eğitiminin şekillenmesinde Ünsal Oskay, Aysel Aziz ve Oya Tokgöz, gibi isimlerin önemi büyüktür (Mutlu, 2000: 254). Daha sonraları ise iletişim eğitiminin gelişimine büyük katkılar sağlayan bir başka isim Erol Mutlu’dur. Erol Mutlu’nun iletişim disiplini ile tanışması, 1966 yılında Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Basın-Yayın Yüksekokulu’na girişi ile başlamıştır. Okula girmeden önce ideali sinemacı olmak olan Mutlu, “sinemaya geçebileceği en yakın alanın televizyon olduğunu” düşündüğü için okul tercihini bu yönde yapmıştır (Mutlu, 2000: 248). Onun eğitime başladığı dönemde iletişim, üniversite genelinde siyaset, sosyoloji, iktisat, işletme ve hukuk gibi çeşitli alanların etkisinde, özgül sınırları çizilmemiş bir eğitim programıdır. Fakat Mutlu’ya göre, fakültedeki tüm derslerin toplumsal ve siyasal duyarlılık ortak paydasında olması, o dönem için tutarlı ve zengin içerikli bir iletişim eğitimi programını ortaya çıkarmıştır (Mutlu, 2000). Mutlu, 1969 yılında üniversiteden mezun olduktan sonra TRT Ankara Televizyonu’nda yapımcı olarak göreve başlamış ve 13 yıl boyunca bu görevi sürdürmüştür. Mutlu’nun akademik yaşantısı ise 1982 yılında mezun olduğu okulda başlamıştır. 1996 yılında profesör olan Mutlu, ayrıca İletişim Fakültesi dekanlığı görevini de yürütmüştür.

Mutlu, yaşantısı boyunca gerçekleştirdiği akademik çalışmalarla iletişimin bir disiplin olarak gelişimine büyük katkılar sağlamıştır. Popüler kültür, globalleşme ve medya, kitle iletişim kuramları ve siyasal iletişim alanlarında çalışmalar gerçekleştiren ve İletişim Sözlüğü (1994)’nün yazarı olan Mutlu’nun, 1990’lardan sonra iletişim, özellikle de basın-yayın eğitimiyle ilgili çalışmalar ortaya koyduğu görülmektedir.

Mutlu ve İletişim Eğitimiyle İlgili Düşünceleri

İletişim eğitimi, Mutlu (1998)’ya göre gerek tanımlı gerekse kapsamıyla sorunlu bir konudur. Bunun başlıca nedeni, eğitim ve iletişim kavramlarının sınırlarının halen belirlenememiş olmasıdır. Bu doğrultuda, Mutlu, “Tartışma: İletişim Eğitimi” başlıklı makalesine, günümüzdeki zihinsel parçalanmışlığın bir uzantısı olarak ortaya çıkan “eğitimin parçalanmışlık durumuna” vurgu yaparak başlamaktadır. Ona göre, eğitim mutlak doğrunun kabulü ve bu kabulün baskısı ile postmodern bağlamda anlamsızlığa varan bir anlam karmaşasının tam ortasında kalması nedeniyle sorunlu bir alandır. Dolayısıyla böyle bir ortamda iletişim eğitiminden önce eğitimin sınırlarını çizmek daha doğru olacaktır (Mutlu, 1998: 16). Mutlu (1998) ’ya göre, eğitim yansız değildir, hatta biçimlendirici niteliğe sahip ideolojik bir pratiktir. Bu nedenle farklı ideolojik duruşlar sonucunda eğitimin tanımı ve işlevi kolayca değişebilmektedir. Örneğin, biçimlendirmeyi sistematik hale getiren formel eğitim, eğitimi uzmanlaşma söylemi içerisinde sınırlamaktadır. İletişim eğitimi içinde yer alan ve eğitim kadar muğlak olan bir diğer kavram da iletişimdir. Mutlu (1998), iletişimle ilgili ortaya konulan tanımların sayısının bile kavramın belirsizliğini gözler önüne serdiğini belirtmektedir. Farklı paradigmaların iletişimi ve iletişimin işlevlerini farklı bağlamlarda ele alması da bu karmaşayı artırmaktadır. Mutlu, bu çalışmasının devamında eğitim ve iletişim kavramlarının karmaşıklığının bir uzantısı olarak, iletişim eğitiminin farklı üniversite ve farklı fakültelerde çeşitli biçimlerde ele alın-

1 Arş. Gör. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi

dığı için bir “parçalanmışlık” içinde olduğuna değinmektedir. Mutlu (1998:23), iletişim eğitiminin parçalanmışlığını “modern zihniyetin dayatması ve kurumlaşması sonucu ortaya bir ayrışım” olarak özetlemiştir. Mutlu’ya (2005) göre, bu parçalanmışlığın temel nedeni, iletişim eğitiminin çeşitli amaçlara hizmet edecek şekilde gerçekleştirilme zorunluluğu içinde olmasıdır. İletişim eğitiminin amacı, bir taraftan “Lazarsfeld geleneğinin bir uzantısı olarak medya profesyonelleri yetiştirmek”, diğer taraftan bilimsel ve akademik çalışmalar ortaya koymak olarak görülmektedir. (2005). Bir başka çalışmasında ise bu sorunun nedenini “iletişim eğitiminin niteliği ile endüstrinin beklentileri arasındaki kopukluk” şeklinde açıklamıştır (Mutlu, 1998: 25).

Bu yaygın parçalanmışlık anlayışının karşısında iletişim çalışmalarının kültür ve felsefe çalışmalarıyla iç içe ele alındığı da görülmektedir. Mutlu, bu eğilimin, iletişim eğitimi pratiklerinin alternatifi olarak görülmesinin de bir başka soruna yol açacağını belirtmiştir. Bu sorunun oluşmasını ise kültür ve iletişim kavramlarının birbirlerinin yerine kullanılır hale gelmesinden ya da iletişim kavramının kültür potası içinde eritilmesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Bu durum, Mutlu (1998: 23)’ya göre “yanıltıcı bir indirgemecilik ve iletişimin özgüllüğünü gideren bir genellemecilik” olarak özetlemektedir. Ayrıca bu eğilimlerin formal eğitim kurumları içinde konumlanması iletişimin bir disiplin olarak gelişimine zarar vermektedir. Bunun bir sonucu olarak günümüzde iletişim alanı halen sınırları çizilmiş ve açıkça tanımlanmış bir disiplin olarak kabul görememiştir (2005: 70). İletişimin özgül bir disiplin olarak görülmemesinin bir sonucu olarak, Türkiye’deki basın-yayın eğitimi hem içerik hem de örgütlenme açısından bu eğitimin dünyadaki iletişim alanındaki gelişime paralellik göstermemektedir (Mutlu, 2005). Mutlu, son 25 yılda Türkiye’deki basın-yayın eğitiminde gerçekleştirilen çalışmaların nicelik ve nitelik olarak yetersizliğinin de iletişimin bir disiplin olarak gelişmesini engellediğini belirtmiştir. Bu durum ona göre “iletişim disiplinin kimlik bunalımına” yol açmaktadır. Bu bunalımın son zamanlarda daha fazla tartışılır hale gelmesi ve buna bağlı olarak konuyla ilgili çözümlerin sunulması ise olumlu bir gelişmedir (2005, 71-72).

İletişim Eğitimine Katkıları

Erol Mutlu, iletişim eğitimine, ortaya koyduğu kitaplar, makaleler, çeviriler ve İletişim Sözlüğü ile büyük katkılar sağlayan önemli bir isimdir. Mutlu’nun iletişim eğitimine yaptığı en önemli katkılardan biri ise iletişim eğitimiyle ilgili çalışmalarında “nasıl bir iletişim eğitimi?” sorusuna yanıt vererek sorun tespitinden ziyade soruna çözüm önerileri sunmasıdır. Ona göre, bu sorunun cevabı ancak içinde bulunulan dönemin ve ortamın toplumsal ve entelektüel yapısı göz önünde bulundurularak verilebilir. Ona göre iletişim eğitiminin, toplumun bu eğitimden beklentileri ve talepleri doğrultusunda, kadro ve kurumlarda gerçekleştirilecek değişimlerle düzenlenmesi gerekmektedir (Mutlu, 2000: 257). Mutlu, medyadaki uzmanlaşma eğiliminin uzantısında, iletişim eğitiminin de bu eğilimin taleplerini karşılamak durumunda olduğunu, fakat bu gerçekleştirilirken verilen eğitimin aynı zamanda toplumsal beklentileri de karşılaması gerekliliğinin göz ardı edilmemesini ifade etmiştir. Özetle, buna göre uzmanlaşma için verilen teknik eğitim, eleştirel bakışın önünü kesmemelidir (Mutlu, 2000). Bu konuyla ilgili bir başka çalışmasında da Mutlu, “kuramsal-pratik” karşıtlığını ele almıştır. Böylece kuramsal bilgilere sahip olan öğrencilerin benzer pratik bilgi ve becerilere sahip olanlardan farklılaştıracağını belirtmiş ve bunu uygulamanın zor ve sorunlu olmasına karşın “kuram ve pratiği bağdaştıran” bir çözüm önerisi (1998: 26) olacağını belirtmiştir. Ayrıca ticarileşmiş medya ortamında, çeşitli alanlardan, çok sayıda dersi içeren eğitim-öğretim programlarıyla oluşturulan genelci eğitim anlayışının da bir takım sorunlara yol açtığını belirten Mutlu (2000), iletişim eğitimi “kendi pratiğinin, kurumsal özgüllüğünün olağan süreci içinde” gerçekleştirilirse bu sorunun üstesinden (Mutlu, 1998: 27) gelinebileceğini, ancak bu gerçekleştirilirken iletişim eğitiminin farklı disiplinlerden beslenmesinin göz ardı edilmemesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda, Mutlu’nun gazetecilik eğitimiyle ilgili önerisi, öğrencilere bu eğitim verilirken siyaset bilimi, edebiyat, felsefe, sanat ve tarih gibi çok çeşitli alanlardan faydalanılmasının gerekliliği olmuştur. Çünkü ona göre, ancak bu şekilde toplumu tanıyan, anlatan ve yansıtan; ahlaki sınırları belirgin; dili, anlatımı zengin bir gazetecilik anlayışı ortaya çıkacaktır (Mutlu, 2000:

259). Mutlu, bir başka çalışmasında yine “nasıl bir iletişim eğitimi?” sorusunu sorarak, bu soruya mutlaka bir yanıt vermek gerektiği düşünülüyorsa, sınırları kesin bir şekilde çizilmiş bir tanım yerine “yol gösterici olabilecek bir yordam arayışına girmek” gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca bu soruya cevap bulabilmenin bir diğer yolunun da sorunu daraltmak olduğunu, bunun da “iletişim” kavramı yerine “medya” kavramı yerleştirilerek yapılabileceğini belirtmiştir. Medya kavramı “daha kurumsallaşmış ve sistematik pratikleri” içerdiği için bu pratikler müfredat oluşumunu kolaylaştırmaktadır. İletişim eğitimi bu çerçeveden bakıldığında “medya pratikleri alanında uzmanlık konularını yeniden üretmek, bu konulara insan hazırlamak” amacıyla gerçekleştirilmektedir (Mutlu, 1998: 22). Fakat aynı çalışmada Mutlu, iletişimi medya kavramıyla sınırlamadan soruyu yeniden sormanın cevabı alınamasa bile alanı zenginleştireceğini belirtmiştir.

Mutlu'nun iletişim eğitimiyle ilgili ortaya koyduğu bir başka öneri ise, farklı iletişim fakültelerinin sahip olduğu farklı eğitim ve araştırma geleneklerinin tekiştirilmekten vazgeçilmesidir. Ona göre, iletişim eğitiminin ortak politikalarını ortaya koymak ve bunu kamuoyuyla paylaşmak doğaldır. Fakat bu durum, fakültelerin özgün yapısına zarar vermemelidir. Mutlu'ya göre iletişim eğitiminin gelişimi ancak bu özgünlükler korunarak gerçekleştirilebilir (Mutlu, 2000). Erol Mutlu'nun Hakan Tuncel ile gerçekleştirdiği “Education for Broadcasting, A Comparative Study on Turkish and American Broadcast Students” başlıklı çalışmada ise, Amerika'da ve Türkiye'de yayıncılık eğitimi veren okullarda öğrenim gören öğrencilerin iletişim eğitimi ile ilgili düşünceleri karşılaştırılmıştır. Bu çalışmanın varsayımı özetle, toplumunda yer alan egemen sosyo-kültürel söylemlerin yayıncılık eğitimi taşıyıcı ve pekiştirici olarak etkilediği ve bu söylemler doğrultusunda eğitimin çerçevesinin belirlendiğidir. Bu çalışmanın sonunda, yayıncılık müfredatının, öğrencilere küreselleşen eğilimleri ve ülkenin sosyo-kültürel ve politik konularını tartışabilme yetisi ve fırsatı sağlayacak şekilde düzenlenmesi önerisi sunulmaktadır (Mutlu ve Tuncel, 1998).

Son olarak, Mutlu bir iletişimcinin en önemli eğitim kaynağının toplum olduğunu, derslerin niteliği ve niceliğinden ziyade toplumun bir “kaynak” olarak görülmesinin önemine değinmiştir. Ona göre, okullarda verilen ve “kısır” olarak tabir ettiği uzmanlık eğitiminin üstesinden ancak bu şekilde gelinecektir (Mutlu, 2000: 259).

Kaynakça

- Mutlu, Erol (der.) (2005). *Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya*. Ankara: Ütopya.
- Mutlu, Erol (2000). “Türkiye’de İletişim Eğitimi, Kişisel Bir Tarih Denemesi”. *İletişim*. Kış, 8: 234-259.
- Mutlu, Erol (1998). “Tartışma: İletişim Eğitimi”. *Kültür ve İletişim*. 1(2): 16-27.
- Mutlu, Erol ve Tuncel, Hakan (1998). “Education for Broadcasting, A Comparative Study on Turkish and American Broadcast Students”. *Kültür ve İletişim*. 1(2): 77-92.
- Mutlu, Erol (1994). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Tokgöz, Oya (2000). “Türkiye’de İletişim Araştırmaları Nereden Nereye?”. *Kültür ve İletişim*. 3(2): 12-30.